

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ

ФАКУЛТЕТ:

26.1.2020.

248

ИЗВЈЕШТАЈ

о оијени урађене докторске дисертације

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Научно-наставни вијеће Правног факултета Универзитета у Бањој Луци 17.01.2020. године донијело је Одлуку о именовању Комисије за писање Извјештаја о израђеној докторској дисертацији, бр. 12/3.1255-1-5/19. кандидаткиње мр Гордане Прерадовић, под насловом „Међународноправни аспекти климатских промјена“ (у даљем тексту: докторска дисертација).

Именована Комисија је у саставу:

1. Академик Др Витомир Поповић, редовни професор Правног факултета у Бања Луци, предсједник,
2. Др Љиљана Мијовић, ванредан професор Правног факултета у Бања Луци, члан и
3. Др Родолјуб Етински, редовни професор Правног факултета у Новом Саду, у пензији, члан-ментор.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Гордана (Барун) Прерадовић, рођена 19. 4. 1963. године у Бањој Луци, Република Босна и Херцеговина.

18. 11. 2013. године, на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци одбранила је магистарску тезу под насловом „Међународна заштита водотока“, научна област право.

На Правном факултету Универзитета у Бањој Луци, на међународноправном смијеру магистарског постдипломског студија стекла је научно звање магистар међународноправних наука.

30. 12. 2014. године пријавила је докторску дисертацију под називом „Међународноправни аспекти климатских промјена“, на постдипломском докторском студију на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци, на међународноправном студијском програму

Пред Правосудном комисијом Министарства правде Републике Српске положила је правосудни испит 14. 9. 2006. године.

Од 1997. године запослена је у Министарству просторног уређења, грађевинарства и екологије у Влади Републике Српске на мјесту Вишег стручног сарадника за управни надзор у области грађевинарства.

Аутор је једне монографије, коаутор двију монографија и аутор шест научних чланака објављених у научним часописима у Босни и Херцеговини и Србији.

У свом професионалном и научном раду се служи енглеским језиком.

III УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Сенат Универзитета у Бања Луци је одлуком број: 02/4-3.2305-92/15 од 16. 7. 2015. године дао сагласност на Извјештај о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске дисертације на Правном факултету докторанта mr Гордане Прерадовић под насловом „Међународноправни аспекти климатских промјена“.

Поред садржаја, литературе и три прилога, докторска дисертација обухвата увод, десет поглавља и закључна разматрања, и то: 1. Уводни дио (1-6), 2. Појам климатских промјена (7-14), 3. Право животне средине и право климатских промјена (15-35), 4. Извори међународног права климатских промјена (36-52), 5.

Институционални оквир дјеловања међународне заједнице у питањима климатских промјена (53-85), 6. Хронолошки преглед дјеловања међународне заједнице након Кјото протокола (86-106), 7. Паришки споразум (107-124), 8. Преглед прописа Европске уније у области заштите животне средине и климатских промјена (125-129), 9. Механизми борбе са климатским промјенама (130-171), 10. Климатске промене и људска права (172-199), 11. Одговорност држава за климатске промјене (200-215), 12. Закључна разматрања (216-226), Прилог бр. 1 – Графички приказ и анализа резултата спроведене анкете (227-263), Прилог бр. 2 – Табеларни приказ резултата спроведене анкете (264-278), Прилог бр. 3 – Анкетни упитник (279-282).

У Уводном делу кандидаткиња излаже о предмету и циљу истраживања, о хипотези дисертације, методу и оквиру истраживања и систематизацији рада.

У оквиру другог поглавља под насловом „Појам климатских промјена“ кандидаткиња излаже о основним физичким карактеристикама климатског система и климатских промена и анализира дефиницију климатских промена у међународном праву. Поред информисања о основним чињеницама интеракције човечанства и климатског система, која почиње индустријском револуцијом и која се интензивира током времена и доводи до ефекта стаклене баште, кандидаткиња указује на различите политичке и социјалне рецепције научних сазнања, на скептицизам и osporавање научне заснованости антропогеног узрока промене климе и на информисање и уверења грађана, као на факторе који су релавантни у глобалној борби против климатских промена и који утичу на прихватање и делотворност правних и институционалних решења.

Трећа глава дисертације под насловом „Право животне средине и право климатских промјена“ констатује релативно скори, али интензиван развој међународног права посвећеног чувању, заштити и унапређењу животне средине и подвлачи значај великих међународних конференција које су значајно допринеле развоју те гране међународног права, као што је била Штокхолмска конференција 1972., Конференција у Рио де Жанеиру 1992., Светски самит у Јохансбургу 2002., као и конференција Рио + 20, одржана у Рио де Жанеиру 2012. После приказа брзе еволуције међународног права животне средине, кандидаткиња анализира правну природу обавеза у релевантним међународним документима као и спровођење тог права. Она запажа да се међународна регулатива у овој области креће од одрживања циљева и општих начела, оквирних конвенција, ка конкретизацији кроз касније

конвенције и мере имплементације. Комплексност интеракције социланих и природних фактора у климатском систему и међународном поретку захтева интердисциплинарност у међународном праву климатских промена и флексибилна решења, која укључују економске, социјалне, технолошке и друге аспекте.

У четвртој глави „Извори међународног права климатских промјена“ кандидаткиња се бави међународним уговорима, међународним обичајним правом, начелима права климатских промена, као и тзв. меким правом (soft law). Она истражује добре и лоше стране коришћења међународних уговора у овој области. Указује на предности „меког права“ у овој области и значај који има „меко право“ као први корак у међународној регулацији и као подстицај и смерница за међународни легислативни процес. У оквиру начела, кандидаткиња разматра начело одрживог развоја, начело заједничке, али диференциране одговорности и различитих могућности, начело правичности и начело предострожности.

Пето поглавље посвећено је „Институционалном оквиру дјеловања међународне заједнице у питањима промјене климе“. У оквиру тог поглавља кандидаткиња се бави оснивањем, саставом, задацима и функцијама Међувладиног панела о климатским променама, као и значјем и улогом његових извештаја. Она истражује Оквирну конвенцију УН о промени климе из 1992., њен садржај, структуру и, посебно, њен институционални арапкман, дакле органа и тела Конвенције, укључив финансијски механизам Конвенције. У овом поглављу анализиран је Кјото протокол из 1997., обавезе уговорница, као и институције створене Протоколом.

Шеста глава дисертације доноси „Хронолошки преглед дјеловања међународне заједнице након Кјото протокола“. Она је посвећена конференцијама уговорница у Маракешу 2001., у Монреалу 2005., на Балију 2007., у Копенхагену 2009., у Канкуну 2010., у Дурбану 2011., у Дохи 2012., у Варшави 2013., у Лими 2014. Та глава анализира легислативни процес имплементације Кјото протокола, проблеме који су се јављали у том процесу, разматрање питања на седницама органа Кјото протокола, која нису била обухваћена Протоколом, тражење пута дугорочног решавања климатских промена и одрживог развоја, помоћ земљама у развоју и разматрање улоге земаља у развоју у борби против промене климе.

Седма глава под насловом „Паришки споразум“ обухвата анализу кључних аспеката и циљева Париског споразума из 2015. са фокусом на питању природе

обавеза садржаних у Споразуму, како материјалних, тако и процедуралних и на одређивању националних доприноса у борби против промене климе. Ово поглавље обухвата и излагања о органима и телима Париског споразума, као и финансијске аспекте везане за питања промене климе и одржив развој. Поглавље прати развој имплементације Париског споразума, дакле прву конференцију уговорница у Катовицама 2018.

Осма глава се односи на „Преглед прописа Европске уније у области заштите животне средине и климатских промјена“. Она обухвата прописе Уговора о Европској унији, као и Уговора о функционисању Европске уније, који се односе на заштиту животне средине, анализира надлежности Европске уније у овој области и функције институција Европске уније у тој материји.

У деветој глави изложени су и анализирани „Механизми борбе са климатским промјенама“. У оквиру ових механизама обраћене су мере ублажавања, мере прилагођавања или адаптације и размотрен је однос две групе мера. Прва група мера усмерена је на заустављање раста, односно смањивања концентрације угљен-диоксида и других гасова стаклене баште у високим слојевима атмосфере, путем смањивања емисије угљен-диоксида и других гасова и путем повећавања њихове апсорпције у биосфери. Она обухвата, између остalog, мере смањивања емисије гасова стаклене баште, механизам чистог развоја, трговину емисијама гасова стаклене баште, превенција дефорестације и деградације шума, промену коришћења земљишта и пошумљавање. Мере прилагођавања се разликују од региона до региона и укључују, између остalog, мере одбране од поплава, успостављање система раног упозорења у погледу циклона, селекција усева отпорних на сушу и сл. Обавештеност и ставови становништва су фактор који је релевантан како са становишта смањивања концентрације гасова стаклене баште у атмосфери, дакле са становишта смањивања емисије и повећања апсорпције, тако и са становишта прилагођавања на климатске промене. Кандидаткиња је спровела анкету на 400 испитаника у Републици Српској и упоредила је резултате са оним који су применом сличне анкете добијени у неким земљама Европске уније.

Десета глава под насловом „Климатске промјене и људска права“ садржи излагања о односу људских права и права заштите животне средине уопште и, посебно, о предностима и недостацима приступању проблемима везаним за промену климе са становишта људских права. Посебна пажња је посвећена питањима која се односе

на регионалне системе заштите људских права у контексту климатских промена, климатским миграцијама, домородачким народима и малим, нисколежећим остврским земљама. У овом поглављу размотрена је могућност утицаја климатских промена на изазивање оружаних сукоба.

У једанаестој глави „Одговорност држава за климатске промјене“ разматрана су општа питања одговорности држава за међународнопротивправни акт и посебна питања одговорности држава у контексту климатских промена. Кандидаткиња истражује како специфичности прописа у Оквиријој конвенцији УН о промени климе и Кјото протоколу утичу на дефинисање њиховог кршења. Она примећује да су обавезе у Конвенције дефинисане толико широко и да остављају тако велики дискрециони простор у извршавању да их неки аутори не сматрају правно обавезујућим. Конвенција је тако формулисана да значајно отежава остваривање класичног облика одговорности државе за противправни акт путем накнаде штете. Кандидаткиња налази да се Кјото протокол разликује у том погледу од Конвенције јер прецизније одређује обавезе и успоставља механизам надзора поштовања обавеза. Фокусирајући се на специфичности концепта одговорности држава у контексту климатских промена, она прати развој концепта „климатске штете“ од Кјото протокола до Париског уговора. Истражује међународно обичајно право, као основ одговорности државе за климатске промене.

У Закључним разматрањима кандидаткиња врши синтезу резултата до којих је дошла. Она показује да се у основи међународног процеса борбе против климатских промена налазе научна сазнања до којих је дошао Међувладин панел о климатским променама и која су изложена у низу сукcesивних извештаја. Сматра да сложеност проблема, кога карактерише мноштво различитих и сукобљених интереса захвата нова, флексибилна међународноправна решења. У том смислу истиче значај „меког права“ које оставља простор државама да полазе од својих међународних позиција, околности и интереса и да се крећу и напредују ка заједничком циљу. Специфични интеракције економских, социјалних и климатских фактора испољене су у изградњи посебних правних начела на којима базира развој међународног права о промени климе, као што је начело заједничке или различите одговорности држава и различитих могућности. Међународни легислативни процес је прилагођен тој сложености проблема и карактерише га постизање општих, начелних договора, утврђивање заједничких циљева, уважавање

различитих и супротних интереса и тражење избалансиралих компромиса. Институционални оквир, оснивање органа и тела путем Оквирне конвенције УН о клими је тако подешен да омогућава непрекинути процес преговарња уз испољавање и свалуацију свих релевантних чинилаца и интереса. Вишедеценијска институционализована сарадња држава је резултирала у развоју мноштва мера усмерених, са једне стране, на ублажавање климатских промена кроз заустављање раста и кроз смањивање концентрације гасова стаклене баште у високим слојевима атмосфере и, са друге стране, кроз повећање способности држава да се одупре последицама промене климе које се већ догађају. Едукација и обавештавање становништва о узроцима, ефектима и значају климатских промена има велику улогу у глобалној борби против климатских промена. Ово је важно због тога што, имајући у виду сложеност проблема и мноштво сукобљењица интереса, ставови грађана сваке државе могу да утичу више на климатску политику владе него други, спољни чиниоци, и тако могу да унапреде ефикасност међународног права и институционалног организовања у борби против климатских промена.

Докторска дисертација, са прилозима и литературом, је изложена на 315 страна и обухвата 661 фусноту. Писана је фонтом Times New Roman, величина слога 12, проред 1,5. Текст докторске дисертације укључује 5 слика, 4 графика и 6 табела, а прилози садрже 35 графика и 35 табела. Цитирана литература обухвата 160 јединица из области књига, монографија, зборника и чланака, 76 правних документа, 160 других извора доступних на интернету, 14 судских и арбитажних одлука.

IV УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Разлози због којих је истраживање предузето

Промена климе, узроковано антропогеним фактором, чини један од највећих изазова пред којим се налази међународна заједница. Проблем промене климе носи у себи потенцијал глобалног развоја, као и потенцијал глобалне катастрофе. Проблем може да буде решаван у правцу успостављања епохе „зелених“ технологија које ће омогућити глобални економски развој са нултом емисијом гасова стаклене баште. Неблаговремено и неадекватно решавање проблема може да

доведе до подизања ниво мора за неколико метара, поплава, ширења пустинја, нестанка многих биљних и животињских врста, нестанка малих, нисколежећих острвских земаља, великих миграција, глобалне нестабилности и ратова. У многим државама, укључив и државе нашег региона, не постоји довољно знање о значају и величини тог проблема, како у политичким структурима, тако и код грађана. Усмешавање пажње свих структура, како политичких, тако и професионалих као и најшире публике треба да буде један од националних приоритета у различитим професијама и свакако у правничкој професији. Процес глобалних преговора, који тече већ више деценија, резултати тог процеса и проблеми који га прате нису добили одговарајућу пажњу и место у правничким истраживањима.

Представљање проблема, предмета, циља и хипотезе

Промена климе, узрокована антропогеним фактором, огледа су у узрочно-последичној интеракцији технолошких, економских, социјалних и климатских фактора. Услед акумулације и повећања концентрације угљени-диоксида и других гасова стаклене баште у атмосфери, ствара се ефекат стаклене баште због кога расте температура на Земљи. Повећање акомулације и концентрације гасова стаклене баште узроковано је технологијама коришћења фосилних горива у индустрији, саобраћају, системима за производње електричне енергије, итд. Сточарство је, такође, емитер ових гасова. Брз и значајан раст температуре резултира у топљењу поларних капа, расту нивоа мора, промени режима и обима падавина, чешћих и јачих олујних ветрова, урагана, ширења пустинја, нестајању бројних животињских и биљних врста.

Нису све нације једнако одговорне за процес промене климе, нити су једнако погођене њим. Највећа одговорност носе нације које су највећи емитери и које су најдуже емитовале те гасове. Највише су угрожене и сада већ погођене нације које живе на малим, нисколежећим острвима, као и народ Ескимса који живи у више држава у артичкој поларној области. Тако, процес промене климе носи у себи инхерентну неправду. Много већи проблем од те инхерентне неправде је то што промена климе доводи у опасност опстанак појединих држава које се налазе на ниским острвима у океанима, као и опстанак великог броја биљних и животињских врста, и што погађа на различите начине све нације и доводи у опасност универзални мир и стабилност.

Предмет истраживања чини нормативно регулисање питања везаних за климатске

промене, институционални оквир деловања у вези са климатским променама, као и функционалност и делотворност правног и институционалног оквира климатског режима.

Циљ истраживања докторске дисертације јесте вршење свеобухватне анализе правних аспеката релевантних питања везаних за климатске промене, дакле анализе постојећег нормативног регулисања питања везаних за климатске промене и институционалних оквира таквог деловања, које обухвата оснивање међународних организација, тела, фондова, и др. Циљ обухвата и вршење евалуације делотворности важећег међународног нормативног оквир и анализу фактора који утичу на ефикасност.

Хипотеза рада јесте да је неопходно организовано и ефикасно правно и институционално деловање на глобалном плану како би се спречио даљи пораст температуре на Земљи и како би се ублажиле последице климатских промена, односно повећала способност прилагођавања на те промене.

Резултати претходних истраживања у вези са проблема који је истраживан

Резултати претходних истраживања могу да се групишу у неколико целина. Прва целина се тиче утврђивања физичких карактеристика глобалног загађивања уопште, и посебно промене климе, које су релевантне за правну регулативу. Друга целина се тиче развоја и односа права заштите животне средине уопште и права које се односи посебно на климатске промене. Трећа целина се односи на факторе који су релевантни за развој и дејство међународног права климатских промена. Четврту целини чине резултати испитивања утицаја промена климе на људска права.

Литература пружа информације о узроцима, механизму и последицама промене климе (Hartmut Grasl у књизи *Климатске промјене*). Указано је на комплексно међуделовање између научних фактора и политика борбе против климатских пронема. (Bert Bolin и књизи *A History of the Science and Politics of Climate Change*) Скренута је пажња на проблем утврђивања узрочно-последичних односа у области глобалног загађивања. (Р. Етински, С. Ђајић у уџбенику *Међународно јавно право*)

Питање климатских промена разматрано је као питање које је уско повезано са другим облицима загађивања ваздушног омотача, дакле са питањем прекограницничког ваздушног загађивања, као и са питањем пражњења озонског омотача. (Kiss и Shelton у књизи *International Environmental Law*) Оно је разматрано

у контексту специфичности предмета права животне средине. (Вида Чок у чланку *Право животне средине и клима*) Констатовано је да се међународни климатски режим развио у периоду од 20 година у високо специјализовану област међународног права. (Kati Kulovesi, Michael Mehling и Erkki Hollo у чланку *Introduction: Climate Change and the Law*) Наглашен је значај успостављања односа између правног режима климатских промена, режима заштите биодивезитета и мултилатералног трговинског система. (Harro van Asselt, Francesco Sindico и Michael Mehling у чланку *Global Climate Change and Fragmentation of International Law*) Процењиван је значај правне регулативе у контексту технолошких и управљачких стратегија адаптације на промену климе. (Jan McDonald у чланку *The Role of law in adapting to climate change*) Разматрано је да ли постоји потреба измене или допуне међународне регулативе о заштићеним подручјима у светлу климатских промена. (Cliquet у чланку „*International and European Law on Protection Areas and Climate Change: Need for Adaptation or Implementation*“) Испитиван је утицај климатских промена на разне гране међународног права, укључив право заштите људских права, право заштите избеглица, трговачко право, право које се односи на животну средину, међународно право мора, хуманитарно право и право коришћења сile. (Rayfuse и Scott у књизи *International Law in the Era of Climate Change*) Анализирани су проблеми острвских држава у перспективи пораста нивоа мора. (Lilan Yamamoto и Miguel Esteban у *Atoll Island States and International Law*)

Указано је на значај растуће заинтересованости јавности широм света за проблеме у области животне средине у склопу мултилатералних акција неопходних за њихово решавање. (Михајлов, Алексић у чланку *Спровођење мултилатералних споразума у областима климатских промена и животне средине и европске интеграције: коларативни приказ*) Истраживана је рањивост поједињих држава на климатске промене. (Секулић и други у *Процени рањивости на климатске промене у Србији*) Указано је на улогу унутрашњег институционалног, културног и социоекономског контекста у изградњи политике адаптације на последице климатских промена. (Stephanie Amaru и Netra Chettri у раду *Climate adaptation: Institutional responses to environmental constraints, and the need for increased flexibility, participation and integration of approaches*) Константовано је да климатске промене погађају не само физичке свет већ и интелектуалну, социјалну и моралну сферу. (J. A. Nelson у *Ethics and the economics: What climate change demands of us*) Разматрано је питање односа обавезности и флексибилности међународних уговора у области климатских

промена. (Jan von Stein у чланку „*The International Law and Politics of Climate Change*“) Истражени су стандарди и добре праксе у решавању појединачних аспеката климатских промена. (Paula Posas у монографији „*Exploring climate change criteria for strategic environmental assessments (SEA)*“) Анализиране су заједничке обавезе уговорнице Оквирне конвенције УН о промени климе, као кретање од начела *due diligence* као посебним правним обавезама. (Machado-Filho Haroldo у *Climate Change Policy and Legislation in Brazil*) Разматрано је питање обавеза држава у погледу штета узрокованих климатским променама. (Verheyen Rode у књизи *Climate Change Damage and International Law – Prevention Duties and State Responsibility*)

Констатован је утицај климатских промена на људска права и разматрана су бројна питања у вези са тим. Истраживан је утицај климатских промена на људска права и констатовано је да климатске промене могу да угрозе, у случају исељавања и миграција, и право на културни идентитет. (Етински у чланку *Human Rights Protection in view Climate Change Impacts*) То питање је истраживано у контексту пораста оболења, већих оптерећења за системе социјалног осигурања, угрожавања права на храну и воду, деградације земљишта, итд. (Stephen Humphreys, уредник, књига *Human Rights and Climate Change*) Посебна пажња посвећена је климатским мигрантима (Rafael Leal-Arcas у *Climate migrants: Legal options*; Jane McAdama у *Climate Change, Forced Migration and International Law*) Питање климатских промена разматрано је у контексту међугенерацијске правичности, дакле испитивање су обавезе држава у погледу утицаја промене климе на услове живота будућих генерација. (Edith Brown Weiss у чланку *Climate change, Intergenerational Equity and International Law: An Introductory Note*) Разматран је однос суверенитета, климатских промена, начела правичности и људских права. (Dinah Shelton у чланку „*Equitable Utilization of the Atmosphere: A Rights-Based Approach to Climate Change*“) Наглашено је да се питање климатских промена не може разматрати само у склопу *cost-benefit* анализа и *security-based* анализа, већ да се морају узети у обзор људска права. (Simon Caney у *Climate Change, Human Rights and Moral Thresholds*) Потврђена је важност социјалне димензије климатских промена. (Sara Aminzadeh у *A Moral Imperative: The Human Rights Implications of Climate Change*) Анализиран је утицај климатских промена на сигурност људи и констатовано је да оне све више угрожавају сигурност. (Barnett и Adger у *Climate change, human security and violent conflict*). Упозорено је да се климатске промене не могу третирати једино са

економског или трговачког аспекта, већ да је нужно приступати им и са становишта људских права. (Cullet Philippe у чланку *The Kyoto Protocol and vulnerability: human rights and equity dimensions*) Разматрано је питање јавног интереса у склопу поступка пред Европским судом за људска права. (Riccardo Pavoni у чланку *Public Interest Environmental Litigation and the European Court of Human Rights: No Love at First Sight*)

Допринос тезе у рјешавању изучаваног предмета истраживања

Систематско и свеобухватно истраживање једног од најсложенијих и најтежих глобалних проблема међународне заједнице у области међународног права чини велики допринос теоријском међународноправном разумевању тог проблема. Суштински допринос се састоји у објашњењу интеракције између специфичности глобалног проблема климе и међународноправног и институционалног уређења, односно како специфичности тог глобалног и комплексног проблема захтевају специфичности у међународноправном уређењу и како специфичности међународноправног уређења утичу на ефикасност глобалне борбе против климатских промена. Показано је да неки стандардни концепти међународног права, као што је концепт одговорности државе, који је заснован на узрочно-последичној вези између акта државе и штете, нису погодни за решавање проблема везаних за промену климе. Показано је, такође, да ова материја, због своје сложености, великих економских импликација, мноштва супростављених интереса захтева флексибилна правна решења и такав институционални оквир који обезбеђује континуирани преговарачки процес у коме могу да буду узети у обзир сви релевантни фактори од научних сазијања, преко технолошких и економских аспеката, до социјалних аспеката и људских права. Докторска дисертација показује да флексибилна регулатива може да буде делотворнија, јер неке државе које су велики емитери гасова стаклине баште нису спремне да преузму стриктне правне обавезе. Указано је и на значај информисаности становништва као на фактор који утиче на политику климатских промена, укључив међународнодно правно урешење ове материје и ефикаснот правда. Анкетом спроведеном у Републици Српској прикупљени су подаци о информисаности и ставовима грађана, који су упоредиви са подацима у другим европским земљама, чиме је учињен значајан допринос стварању европског прегледа информисаности грађана о питањима везаним за промену климе.

Очекивани научни и прагматични доприносе дисертације

Научни допринос дисертације састоји се у установљавању корелације између карактеристика глобалних процеса везаних за промену климе и карактеристика међународноправних и институционалних одговора међународне заједнице и на валоризацију те корелације као фактора ефикасности међународноправних аранжмана. Такав допринос подстиче на општа разматрања утицаја предмета правне регулативе на саму регулативу у смислу да посебне карактеристике предмета захтевају и специфичноти правне регулативе, а у светlostи деловторности регулативе. Систематска и свеобухватна анализа проблема везаних за промену климе олакшаће и унапредиће каснија правна и социјална истраживања ових питања.

Прагматичан допринос се изражава у скретању пажње правничке и друге јавности на један од највећих савремених глобалних проблема са којим се суочава међународна заједница. Он је нарочито изражен у наглашавању значаја информисаности опште јавности о значају и величини проблема.

V МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Материјал који је обрађиван, критеријуми који су узети у обзор за избор материјала

Материјал може да се класификује у неколико група. Прву групу чине међународни уговори у области промене климе. Другу групу чине одлуке међународних конференција, као и органа и тела установљених међународним уговорима. Трећу групу чине извештаји Међувладиног панела за промену климе. Четврту групу чине одлуке међународних судова и арбитража, које се тичу заштите животне средине. Пету групу чини стручна литература. Критеријум избора грађе је била релевантност грађе за истраживање предмета дисертације, као и актуелност грађе.

Да ли су примијењене методе истраживања адекватне, довољно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетским нивоима

Са обзиром на сложеност предмета истраживања, кандидаткиња се служи интердисциплинарним приступом. Она користи докматску и нормативну, упоредноправну, историјскоправну методу, студију случаја, социолошку методу,

анализу садржаја, анкету, статистичку методу. Примењене методе су адекватне, тачне и савремене и омогућиле су аналитично-синтетички приступ који је диктриран предметом и циљем докторске дисертације. Догматска и нормативна метода су биле нужне за анализу садржаја међународних уговора, одлука међународних конференција или органа и тела основаних међународним уговорима, као и за одређивање карактеристика међународних обавеза, које су у њима садржани. Примена историјскоправне, компаративноправне и социолошке методе је захтевано правним, политичким и социјалним развојем предмета истраживања током више деценија. Истраживање информисаности становника Републике Српске учињено је анкетом, а резултати су обрађени статистичком методом.

Да ли је дошло до промјене у односу на план истраживања који је дат приликом пријаве докторске тезе, ако јесте зашто

Нису уочена одступања од плана истраживања, свакако не нека значајнија одступања. Докторска дисертација прати и реализује све битне елементе садржане у пријави докторске дисертације.

Да ли испитивани параметри дају довољно елемената или је требало испитивати још неке, за поуздано истраживање

Оно што је испитано у докторској дисертацији, дакле садржај релевантних правних извора, карактеристике тог садржаја и његова еволуција и садржај и карактеристике процеса интеракције технолошких, економских, социјалних и климатских фактора су дали довољно елемената за поуздано истраживање и закључивање.

Да ли је статистичка обрада података адекватна

Статистичка обрада података у овој докторској дисертацији обухвата обраду информисаности становника Републике Српске о климатским променама и она је сасвим адекватна, јер омогућава поређење са резултатима у другим европским земљама.

VI РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Укратко навести резултате до којих је кандидат дошао

Делотворна борба против климатских промена може да се води само на глобалном плану кроз дугорочну сарадњу држава. Климатске промене чине изузетно сложен

глобални проблем који укључује мноштво противуречних интереса. Зато међународноправни одговор мора да буде флексибилан.

Ова флексибилност се испољава у посебној улози и значају које има „меко право“ (soft law) у међународном легислативном процесу, који се односи на заштиту животне средине и, посебно, на борбу против климатских промена. Флексибилност се испољава, даље, кроз значајан степен дискреције, који је уговорима у овој области, као што су Оквирна Конвенција УН о промени климе из 1992. или Париски споразум о клими из 2015. остављен уговорницама у погледу извршавања обавеза. Када се дошло до конкретних обавеза и прецизних циљева, као и међународних механизама надзора над извршавањем тих обавеза, као што је то учињено Кјото протоколом из 1997, неке државе, највећи емитери гасова стаклене баште, нису прихватили Протокол.

Специфичности глобалног проблема промене климе, која почиње са индустријском револуцијом и интезивира се током времена, изражене су у развоју посебних начела на којима се заснива међународно право климатских промена. Међу њих спадају начело заједничке или различите одговорности и различитих могућности, као и начело поштовања посебних околности и рањивости поједињих земаља. Све државе су одговорне за климатске промене у смислу да све имају одређене обавезе, али њихове одговорности нису једнаке, јер њихове прошле и садашње емисије гасова стаклене баште нису једнаке, као што и њихове способности у погледу адаптације на климатске промене нису једнаке. Посебну пажњу и подршку заслужује оне земље, као што су земље на нисколежејим океанским острвима, које су најмање допринеле проблему, а њихова егзистенција је угрожена климатским променама.

Специфичности овог глобалног проблема изражене су и у неадекватности стандардног концепта одговорности државе, који је заснован на непосредној узрочно-последичној вези између акта државе и настале штете. Државе не прихватају било какву правну обавезу у погледу накнаде климатских штета, али се начелно слажу да је потребно обезбедити финансијску помоћ земљама у развоју и, нарочито, најрањивијим земљама.

Сложеност и тежина глобалног проблема климатских промена условила је специфичан међународни легислативни процес који се креће од општих, начелних договора, којима се одређују општи циљеви и правци деловања, начела расподеле терета и сл. и који отварају простор да се у даљем процесу проговарања дође до конкретних циљева и обавеза. У таквом међународном легислативном процесу

усвојени су Оквирна конвенција УН о промени климе 1992. и, затим, Кјото протокол 1997., који је даље опреционализован и имплементиран кроз одлуке орган и тела тог Протокола. Усвајање Париског споразума о клими 2015. чини нову етапу у том легислативном процесу. Париски споразум предвиђа обавезу свих уговорница, дакле и земља у развоју, да смањују емисије гасова стаклене баште до потпуног престанка тих емисија, али оставља велику дискрецију уговорницама у начину постизања тог циља и показује посебну флексибилност према земљама у развоју. Његова ефикасност ће пресудно зависити од договора уговорница о његовој имплементацији.

Добијени резултати су јасно приказани, правилно, логично и јасно тумачени, упоредиви су са резултатима других аутора и кандидаткиња је испољавао довољно критичности у свом истраживању

Резултати истраживања изложени су на јасан, систематична и убедљив начина. Они су упоредиви са резултатима ранијих истраживања, објављених у стручној литератури. Кандидаткиња је испољила неслагања са неким мишљењима изнетим у литератури и изнела је разлоге за то. Она је показала критички став према неким међународноправним решењима.

Нова сазнања до којих се дошло у истраживању, њихов теоријски и практични допринос, као и који нови истраживачки задаци се на основу њих могу утврдiti или назирati

Нова сазнања се односе на утврђивање корелације између специфичности процеса промене климе узрокованог антропогеним фактором и специфичности глобалног међународног одговора на тај проблем и релевантности те корелације за ефикасност тог глобалног међународног одговора. Због сложеност и тежине проблема, због инволвираности мноштва супорствављених интереса, није могуће наћи брзо и делотворно решење, већ је неопходан континуиран процес дуготрајних преговора и тражење флексибилних и свеобухватних решења која би у највећој могућој мери помирила супротстављене интересе и водиле коначном циљу постизања нулте емисије гасова стаклене баште до средине овог века.

Сам процес преговарања је у току и тече даље, тако да ће и у будуће бити предмет правне анализе, која ће се ослањати на ранија истраживања. У том смислу ова докторска дисертација ће бити добро полазиште за каснија истраживања нових фаза

преговора и резултата тих преговора као и њихове имплементације.

VII ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Најзначајније чињенице што тези даје научну вриједност

Кандидаткиња је истражила тему на срећобухватан и систематичан начин применом адекватних научних метода. Дошла је до нових сазнања о корелацији између специфичности између процеса промене климе, узрокованог антропогеним фактором, и специфичности међународноправне регулативе и међународног институционалног оквира створеног ради борбе против климатских промена, дакле ради смањивања и коначног престанка емисија гасова стаклене баште и, тако, заустављања раста температуре на Земљи, и ради повећавања способности адаптације на већ настале промене и оне које ће уследити.

Докторска теза садржи врло убедљиву ситезу информација о озбиљној величини проблема и о могућим катастрофичним последицама, које ће наступити без благовременог и адекватног решавања. Са друге стране, полазећи од сложености и тежине проблема, дисертација наглашава значај флексибилних решења и постизање компромиса кроз вагање и уравнотежење свих различитих интерса.

На основу укупне оцјене дисертације комисија предлаже:
да се докторска дисертација *Међународноправни аспекти климатских промјена прихвати*, а кандидату мр Гордани Прерадовић одобри одбрана.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Датум: 26.02.2020.год.

Образац -3

1. Зоран Јовановић
2. Петар Ђокић
3. Р. Јанковић
- 4.
- 5.
- 6.

ИЗДВОЕНО МИШЉЕЊЕ; Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај објашњење, односно разлог због којих не жели да потпише извјештај.